

Демографски преглед

Београд

Година I

Број 3/2000

Планирање породице – индивидуална потреба и социјални захтев

У људској заједници током историје спонтано се развијало планирање породице под утицајем различитих чинилаца социјалне, религијозне, етичке или филозофске природе. Оно представља свесну активност индивидуе и парова у репродуктивном добу живота којом теже не само да регулишу број и временски распоред рађања већ и да роде здраво дете. Утицај друштва у овој сфери огледа се, у новије време, кроз делање различитих покрета и програма за планирање породице. Тако се планирање породице појављује на три нивоа: као индивидуална пракса, као покрет друштвених група и као програм који доноси и спроводе држава.

У савремено доба планирање породице тежи да постане истовремено и индивидуална потреба и социјални захтев, људско право и обавеза према друштву, снажна превентивна мера и стил живота и елемент појединачне и друштвене репродуктивне свести. Отуда је нужно мултидисциплинарно изучавање планирања породице и, поготово, су тешко развојиви његови различити аспекти, биолошки, здравствени, демографски, социолошки, психолошки, економски, етички, политички. Као централни намеће се демографски аспект посматрања овог феномена јер је рађање деце и његов адекватан фертилитет становништва, одлучујућа варијабла развојка становништва (раста становништва и старосне структуре) а његовим посредством и бројних социјалних и економских процеса.

Планирање породице данас у свету посматрано са макро аспекта (из демографског угла) је оитеређено низом проблема. Најважнији проблем је, међутим, што индивидуална тражења, тежње и одговори који прате процес рађања деце нису рационални са аспекта потреба друштва. Репродуктивне норме су међу већином становника у свету, или ниске или високе. Многа друштва нису ни покушала да утичу на формирање става о жељеном броју деце као ни да ублаже, у већој мери, низ препрека за њихово остваривање. Особине фактора које одређују учешће становништва у репродукцији не иду у прилог позитивних спонтаних промена уопште, а поготово не оних брзог тиска ни на нискокаталитетним ни на висококаталитетним подручјима. Модерна и ефикасна контрацепција за велики број жена није логично решење дилеме о виду контроле рађања нити им је доступна. Политички одговор на популационе изазове, међутим, у развијеним земљама ни изблиза није довољно ефикасан, а у многим, мање развијеним, срединама је тек у зачетку.

Суочавање са последицама рационалног или ирационалног, зависно од нивоа са кога се оцењује, репродуктивног понашања је реалност. Оно свакако следи и у времену које долази, и то у појачаном степеноу, имајући у виду да ниво плодности становништва није стабилизван ни на једном великом подручју, као и феномен демографске инерције. Промоција планирања породице као елемента система вредности и стила живота, који би укључивао и потребе садашњих, а поготово генерација које долазе, је нужна. Она подразумева низ претпоставки. Основна је мобилизација јавности путем ширења разумевања и свести на свим нивоима друштва о значају популационог фактора и одговорног понашања у сфери породичног живота, односа мушкарца и жене, сексуалности као и репродуктивног здравља уопште.

(Из књиге др Мирјане Рашић „Планирање породице као стил живота“, Центар за демографска истраживања Института друштвених наука, Београд, 1999).

Програм за планирање породице Републике Србије

Фебруара месеца 1998. године Влада Републике Србије је усвојила Информацију о планирању породице. Овај документ од 43 стране (састоји се од десет делова) има све карактеристике програмског документа. Међутим, формални разлози су условили назив документа, али су му закључком усвојене мере и активности суштински дале снагу Програма. Програм је сачинила радна група састављена од стручњака Министарства за бригу о породици и Републичког центра за планирање породице Института за здравствену заштиту мајке и детета Србије. Треба посебно подвући да је то први покушај утврђивања стратегије државног де-

ловања у сфери планирања породице у Србији и Југославији.

Програм је заснован на низу релевантних југословенских и међународних докумената, прагматичним искуствима многих земаља везаних за спровођење организованих акција у овој области, резултатима истраживачких знања и уважавању више познатих принципа. Пре свих, пуно поштовање различитих религијских и етничких вредности, културних наслеђа и филозофских убеђења као и универзално признатих људских права.

Програмом је постављен један општи и петнаест посебних, појединачних циљева.

Општи циљ је:

Здравствена и економска добробит индивидуе и породице, развој интегрисаног система заштите репродуктивног здравља становништва, и задовољење развојних потреба будућих генерација.

Појединачни циљева:

1. Ширење знања, разумевања и свести на свим нивоима друштва с циљем да се подстиче одговорно понашање у сфери породичног живота, сексуалности, здравља, репродукције и односа жене и мушкарца.
2. Информисање становништва у циљу развијања свести о популационом фактору, репродуктивном и сексуалном здрављу и равноправности између жене и мушкарца.
3. Информисање становништва о мерама помоћи и подршке породици у подизању и васпитању деце.
4. Промоција вредности породичног живота, права жене и детета у породици и улоге мушкарца у родитељству.
5. Смањење броја намерних прекида трудноће.
6. Промоција употребе контрацепције.
7. Промоција одговорног и здравог репродуктивног понашања адолесцената.
8. Универзална доступност свих контрацептивних средстава и метода.
9. Превенција, смањење учесталости и одговарајући третман сексуално преносивих болести.
10. Превенција, смањење учесталости и одговарајући третман стерилитета.
11. Смањење високо ризичних трудноћа.
12. Промоција безбедног материнства.
13. Ширење информација о нези и исхрани детета, уз промоцију дојења.
14. Доношење закона о планирању породице.
15. Подстицање и стимулисање производње контрацептивних средстава у оквиру домаће индустрије.

Мере и активности, предвиђене Програмом, су подељене на више области: нормативни план, здравствена делатност, образовање, социјална заштита, друштвена брига о деци и информативна делатност.

Основна мера нормативног регулисања планирања породице је доношење закона о планирању породице. На овај начин би се правно уредила сва значајна питања из ове сфере и извршила одређена кодификација постојећих прописа. Такође, утврдиле би се обавезе свих чинилаца институционалног оквира Програма.

Утврђено је осам циљева у оквиру којих су у мањој или већој мери разрађене активности везане за здравствену делатност. То су: унапређење знања здравствених радника, подстицање употребе контрацепције, смањење учесталости болести које се преносе сексуалним путем, унапређење репродуктивног здравља младих, боља детекција развоја плода, оптимални надзор трудноће, превенција стерилитета и промоција правилне неге и исхране деце.

Инсистирање на специфичној едукацији лекара и информисаности становништва о овој теми је прва заједничка карактеристика изнетих мера. На пример, унапређење репродуктивног здравља младих од 10. до 24. године оствариваће се кроз едукацију лекара примарне здравствене заштите о специфичним здравственим проблемима, захтевима и понашању ове популације и пружање релевантних информација младим људима путем саветодавног рада лекара различитих специјалности и дистрибуције брошура, плаката или видео филмова. Сви познати канали ће се употребљавати за ширење информација. Тако ће се популаризација употребе контрацепције вршити спровођењем здравствено-васпитног

рада током одслужења војног рока, саветодавним радом у оквиру опште медицине, педијатрије (путем контаката са родитељима и посебно приликом систематских прегледа школске деце) и гинекологије (кроз свакодневни рад уопште, док су специјалне циљне групе жене које се подвргавају намерном прекиду трудноће, бабинаре и породице) као и израдом пропагандних материјала.

Друга заједничка карактеристика изнетих мера је одређење за решавање организационих питања. Препозната је потреба за оснивањем брачних и предбрачних саветовалишта, стварањем мреже центара за пружање медицинско-генетских информација у делокругу примарне здравствене заштите, формирањем гинеколошко-акушерских установа у крајевима Србије у којима та служба није развијена, организовањем довољног броја здравствених јединица за испитивање и лечење стерилитета, и ширењем мреже породилишта у којима се омогућава стално присуство новорођенчета уз мајку.

У оквиру *образовања* допуна наставних програма и програма ваннаставног васпитања је најзначајнија мера. Циљ постављене мере је усвајање релевантних знања и формирање позитивних ставова о односу између мушкарца и жене, рађању, одговорном родитељству, породичним питањима, сопственом здрављу, виду контроле плодности и слично. Уношење релевантних садржаја се планира у одговарајуће предмете свих нивоа образовања, укључујући и универзитетски. Поред класичног ширења знања, предвиђа се спровођење и других видова рада у школи као што су, на пример, различите секције, часови разредног старешине, родитељски састанци, школске публикације, огласне табле. Препозната је и потреба посебне едукације наставника да би се успешно реализовали садржаји из ове сфере.

У оквиру *социјалне заштите* се предвиђа развијање и спровођење програма подршке породицама у ризику. У оквиру њега се наводе три правца мера. Прво, очување и унапређење економске функције породице у ризику, путем обезбеђивања средстава за различите видове запошљавања као и заштите од отпуштања са посла чланова породице у ризику. Друго, превенција неодговорног рађања, инструментално мотивисаног рађања и репродукције вишегенерацијске социјалне патологије, и треће, промоција васпитне функције породице у ризику. Посебно издвојене циљне групе су породице у разводној кризи, породице са децом ометеном у психофизичком развоју или са поремећајима у понашању, хранитељске породице и породице стараоца.

Поред постојећих, у области *друштвене бриге о деци* се износи шеснаест нових мера. Међу њима су најважније равноправан третман оба родитеља у коришћењу породичног одсуства, упућивање пензијског осигурања незапосленим породиљама, увођење могућности делимичног запослења и опције клизног радног времена, проширивање права на дечији додаток за прво троје деце у породици, и промоција делатности предшколских установа и обављања појединих послова и пружања услуга из ове области.

Увођење сталних рубрика односно емисија о планирању породице у државним медијима је најважнија мера везана за *информативну делатност*. Отуда се предвиђа организовање одговарајуће едукације за новинаре. У програму се инсистира на коришћењу свих форми новинарског изражавања при обради теме из планирања породице као и на емитавању спотова у најпопуларнијим емисијама. Од медија се очекује и да подржавају акције које су посвећене планирању породице и да покрећу одређена такмичења међу релевантним институцијама. На крају, имајући у виду значај локалних медија, сугерише се промовисање њихове активности у овој сфери.

Скупштина, Влада и њени саветодавни органи, релевантна министарства, локална заједни-

ца, институције у области здравства, образовања, друштвене бриге о деци, социјалне заштите и јавног информисања, невладине организације и удружења грађана за планирање породице представљају *институционалну основу* Програма. Координативну функцију остварују Министарство за бригу о породици, као државни орган, и Републички центар за планирање породице Института за здравствену заштиту мајке и детета Србије, као стручна институција.

Из више разлога се усвојени Програм за планирање породице може позитивно оценити. Програм је обухватио у мањој или већој мери сва важна демографска и здравствена питања планирања породице. Истовремено то је конзистентан и заокружен докуменат. Најзначајније одређење у концептуалном смислу је прихватање Програма за планирање породице као важног инструмента популационе политике и на високонаталитетном и на нисконаталитетном подручју. Наиме, дебате о питању да ли Програм за планирање породице у условима преобилног рађања има демографске и здравствене ефекте су прошлост. Искуство стечено у различитим срединама у развоју је показало да организована акција у области планирања породице смањује фертилитет становништва на макро, а побољшава здравље жене и деце на микро нивоу. Програми за планирање породице који су, пак, спровођени у развијеним земљама су били, пре свега, окренути стварању услова за коришћење модерне и ефикасне контрацепције. Било је само спорадичних и делимичних покушаја да се рехабилитирују репродуктивне норме. Творци Програма за планирање породице Србије су се, међутим, определили не само за његово инструментално већ и за детерминистичко деловање. У уводном делу Програма је наглашено да мере и активности с једне стране треба да подрже промене у индивидуалним ставовима и понашању, пружајући одговарајућа средства, а с друге стране да креирају индивидуалне потребе и ублаже препреке за промоцију новог репродуктивног понашања које извиру из шире средине.

У стратешком смислу, пак, посебно је значајно одређење за популациону едукацију као најважнији акциони елемент Програма. Информација – едукација – комуникација је основа одашњања идеја и порука. Она ће се остваривати низом опција кроз саветодавни рад лекара различитих специјалности, преко масовних ме-

дија и путем редовног школског образовања до предвиђане подршке Програму за планирање породице од стране истакнутих представника јавног мишљења. Ово због тога јер су искуства развијених земаља показала да политички одговор на низак natalitet путем финансијске помоћи породици и мера везаних за усклађивање рада и родитељства није довољно ефикасан да реши проблем недовољног рађања и због тога што појединац нема довољно специфичних знања, у мањој или већој мери не види однос између индивидуалног понашања и макро процеса, не познаје последице популационих стања и спорост демографских промена, не разуме потребе друштва у овој сфери као ни потребе будућих генерација. Такође, сексуална едукација није постала природни део одрастања у породици, нити саставни део школских програма. Знање је, међутим, несумњиво значајан чинилац при успостављању одређеног система вредности, формирању ставова, стварању мотивације, као и важан фактор у процесу одлучивања у многим областима, укључујући и репродуктивно понашање. Поред тога, важан стратешки елемент је шире укључивање демографских потреба у мере социјалне политике.

Такође су препознате и адолесцентне потребе и проблеми. На индиректан начин је истакнуто и одређење за правну регулативу вољне стерилизације. Даље, више мера и активности је детаљно разрађено. Пре свега оне у оквиру здравствене делатности и друштвене бриге о деци. У Програму су назначени многи релевантни фактори за његово спровођење, и то, почев од политичких и нормативних, преко организационих и институционалних до финансијских и оних везаних за доступност релевантних статистичких података. Посебно значајним чини се препознавање, као важног предуслова успешности, мобилизације јавности, путем промоције Програма и подршке његових акција од стране јавних личности.

Дефинисање Програма за планирање породице, као и његово усвајање од стране Владе, су тек први корак. Његова операционализација, а посебно спровођење установљених мера и активности као планираних и организованих дугорочних процеса отварају могућност да планирање породице постане део система вредности и стила живота.

Др Мирјана Раушевић

Републички центар за планирање породице Института за здравствену заштиту мајке и детета Србије – оснивање, организација, активност –

У циљу стварања институционалног оквира за утврђивање и спровођење савременог концепта планирања породице у Србији, Влада Републике Србије је, 8. 12. 1993. године, приликом разматрања материјала „Демографски проблеми Републике Србије са циљевима и предлогом мера за развој становништва“ усвојила, између осталог, и следећи закључак: „У Институту за здравствену заштиту мајке и детета Србије формирати организациону јединицу за планирање породице која ће припремати, тестирати и преносити саветовалиштима за планирање породице методологију рада, организовати едукацију кадрова, пружати стручну помоћ саветовалиштима и вршити стручни надзор над њиховим радом, спроводити потребна истраживања, старати се о примени нових достигнућа и сарађивати са научно-стручним организацијама.“

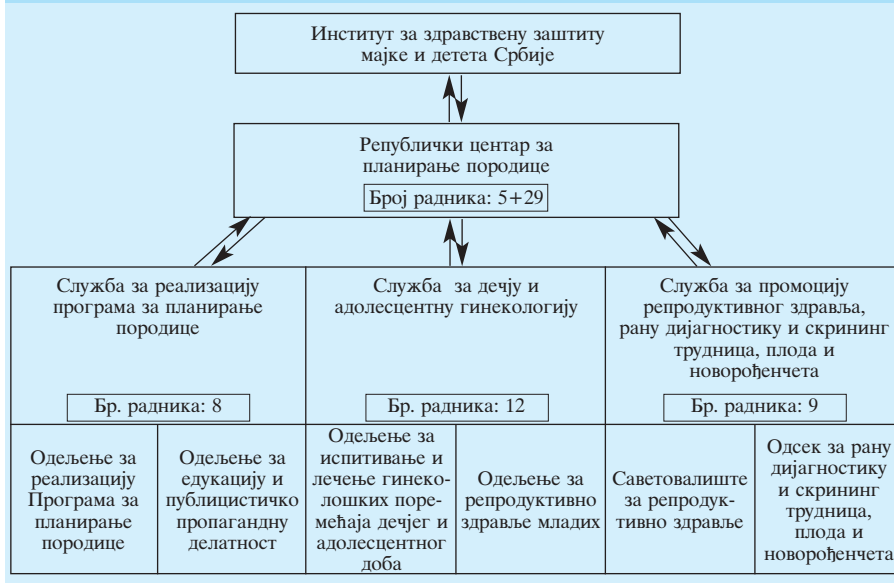
У годинама након ове одлуке уследиле су активности на стварању материјалних, организационих и кадровских услова за формирање и рад

Републичког центра за планирање породице. Истовремено текли су и послови на дефинисању и усвајању Програма за планирање породице.

У току прошле године Статутом Института дефинисане су делатности које се односе на планирање породице, а Правилником о унутрашњој организацији Института утврђене су организационе јединице и кадровска структура Републичког центра за планирање породице. Такође је утврђено да организационе јединице, радници и основне делатности Института чине јединствен процес рада који се остварује кроз тимску и мултидисциплинарну активност и међусобну сарадњу свих организационих јединица Института.

Програм рада Републичког центра за планирање породице представља операционализацију задатака утврђених закључком Владе Републике Србије о његовом оснивању, као и мера и акција за планирање породице које је, такође, усвојила Влада фебруара 1998. године.

Шема унутрашње организације Републичког центра за планирање породице

У складу са овим програмом, један од првих задатака Републичког центра за планирање породице је побољшање информисаности на свим нивоима друштва о питањима демографског развоја, значају репродуктивног здравља становништва и мерама популационе политике. У циљу унапређења знања здравствених радника, у теоријском и практичном смислу, о сексуалном и репродуктивном здрављу, контроли фертилитета, болестима које се преносе сексуалним контактом, проблему стерилитета и безбедном материнству, као и нези и исхрани детета, укључујући и промоцију дојења, Републички центар за планирање породице организује и изводи програм едукације здравствених радника из примарне здравствене заштите као континуирану активност. Њу прати и одређена публицистичка делатност чиме се ствара јединствен доктринарни приступ у области заштите репродуктивног здравља.

У раду Републичког центра за планирање породице посебан значај дат је младим људима оба пола и заштити њиховог репродуктивног здравља. Млади су издвојени као посебна категорија јер је њихово репродуктивно здравље угрожено. Ово је последица промена у сексуалном понашању младих генерација, али и посебне осетљивости младих за настанак бројних поремећаја репродуктивног здравља. Сексуална активност адолесцената је током последњих деценија у порасту. Полно понашање младих, при томе, није одговорно, што за последицу има релативно високу учесталост намерних прекида трудноће, високе добно специфичне стопе фертилитета и растући број оболелих од различитих полно преносивих обољења. Један од битних предуслова за усвајање позитивних ставова у области планирања породице и развој одговорног полног понашања младих је знање о сексуалности, физиолозији репродукције, могућностима у контроли рађања и мерама заштите од полно преносивих инфекција. Истраживања су показала да су млади у Србији само површно информисани о овим темама, а да им недостаје суштинско познавање механизма регулисања плодности као и поседовање практичних вештина о начину примењивања појединих контрацептивних средстава и метода. Установљено је, такође, да у Србији не постоје организовано друштвено ангажовање које би резултирало стварањем климе социјалног прихватања адолесцентне сексуалности.

У циљу унапређења заштите репродуктивног здравља младих у Србији, Министарство за

бригу о породици је, почетком 1999. године, Републичком центру за планирање породице поверило пројекат „Заштита репродуктивног здравља младих“. Овај Пројекат се односио на свеобухватни приступ очувању и унапређењу репродуктивног здравља младих, кроз рад саветовалишта за репродуктивно здравље и сарадњу здравствених и образовних институција, а са циљем да се позитивно утиче на индивидуалне и социјалне детерминанте понашања циљне популације и да се обезбеде адекватни услови за медицинску и социјалну интервенцију. У оквиру Пројекта активности су се односиле на унапређење знања и ставова и повећање одговорности у полно понашању младих, спровођење јединствене методологије у раду са младима и усвајање заједничке доктрине у заштити репродуктивног здравља адолесцената.

У циљу побољшања информисаности младих о релевантним питањима из области сексуалности и репродукције створен је модел здравствено образовног и васпитног групног рада са ученицима средњих школа. Носиоци здравствено васпитног рада су лекари из примарне здравствене заштите, првенствено школски лекари. Посебан облик едукације младих представљају тродневни семинари за младе и њихове лекаре из домова здравља. На овим семинарима лекари упознају нову методологију здравствено васпитног групног рада, а млади оба пола добијају знања потребна за развој одговорног полног понашања и стижу вештине да буду едукатори својих вршњака у области очувања репродуктивног здравља. Ради усвајања јединствене методологије у раду на унапређењу знања младих, публиковани су брошура за младе „Сачувајмо здравље“, агитка „Бићу добар, бићу друг“ и приручник за лекаре „Сачувајмо здравље“.

Заштита репродуктивног здравља младих обухватила је и индивидуални рад на саветовању, дијагностици и лечењу адолесцената, у чему су учествовали педијатри, гинеколози, психолози и стручњаци превентивне медицине. Посебна пажња је посвећена процени ризика за настанак поремећаја репродуктивног здравља код младих, скринингу на најчешћа полно преносива обољења и преписивању ефикасних контрацептивних средстава.

Створени модел рада са младима тестиран је у домовима здравља на територији Београда. На основу искустава стечених Пројектом „Заштита репродуктивног здравља младих“ и добијених резултата закључено је да створени модел саветовалишног рада са младима треба прихватити и примењивати на нивоу примарне здравствене заштите. Министарство за здравље и Ми-

нистарство за бригу о породици Републике Србије су подржали оснивање саветовалишта за репродуктивно здравље младих при школским диспансерима, као и формирање радне јединице Саветовалишта за младе у Републичком центру, која је носилац стручно методолошког рада и координатор активности у овој области.

У наредном периоду се планира наставка вршњачке едукације уз примену нових комуникационих канала, стварање школе за родитеље, као и рад са хендикепираном омладином.

Републички центар за планирање породице је ангажован и у унапређењу антенаталне и перинаталне здравствене заштите и раној детекцији и контроли поремећаја у развоју плода који су условљени генетским факторима и факторима спољашње средине. Ово је у складу са Уредбом о здравственој заштити жена, деце, школске деце и студената, која представља национални програм очувања и унапређења здравствене заштите мајке и детета. Републички центар се залаже за усвајање јединственог доктринарног приступа контроли тока трудноће кроз побољшање информисаности здравствених радника и становништва о факторима ризика за настанак различитих оштећења плода, могућностима превентивног деловања и раној детекцији ових поремећаја. У непосредном раду са пацијентима, а у оквиру Одсека за рану дијагностику и скрининг труднице, плода и новорођенчета у Републичком центру се пружају медицинско-генетичке информације и планирају се и обављају испитивања која су неопходна да се ризици од наследног или чиниоцима спољашње средине условљеног оптерећења плода током трудноће минимизују.

У наредном периоду Републички центар планира низ активности на промовисању савременог концепта планирања породице и заштити репродуктивног здравља становништва, а такође и пружање непосредне стручне помоћи и подршке у раду здравствених институција из различитих крајева Србије.

Др Катарина Седлеци

Популациона едукација

Операционализујући Програм за планирање породице Савет за становништво, породицу и децу Владе Републике Србије и Министарство за бригу о породици одредили су се да основна подручја деловања буду повећање знања, ширење информација, активирање институционалног система у планирању породице и популационој политици, васпитање младих за усвајање планирања породице као метода за регулисање рађања, примена контрацептивних средстава у спречавању нежељених трудноћа и подршка локалној самоуправи у дефинисању и остваривању мера популационе политике и увођењу планирања породице. Повећање знања дефинисано је као сазнавање путем истраживања и путем коришћења различитих модела учења.

Сазнавање путем коришћења различитих модела учења је процес који добија на значају. Сублимиран као популациона едукација, која се остварује на принципу едукације едукатора, она треба да омогући дифузију информација, покретање институционалног система да својим континуираним и различитим активностима шири идеје планирања породице и остваривања жељеног и одговорног родитељства, стварање неопходне мреже институција, чијим се паралелним деловањем могу постићи бољи резултати у прихватању планирања породице као стила живота и мењање вредносног система у правцу у којем ће породица, деца, родитељство и индивидуалне

и друштвене потребе за репродуковањем бити високо вредноване.

Популациона едукација, као осмишљен и континуиран процес, остварује се од јуна 1998. године, када је интегрисао и одређене појединачне активности тог типа које су се остваривале у неким областима (средњем образовању и информисању).

За област здравствене заштите, почетак популационе едукације одређен је као дводневни едукативни семинар за лекаре из примарне здравствене заштите, и то лекаре опште медицине, гинекологе и педијатре.

Садржај едукативног семинара у области здравства

1. Основне карактеристике демографског стања Србије,
2. Демографска и епидемиолошка транзиција и здравствена заштита мајке и детета,
3. Планирање породице и репродуктивно здравље – концепт и садржај,
4. Генетика и планирање породице,
5. Задачи генетског саветовалишта у планирању породице,
6. Комуникационе методе и технике,
7. Друштвено-медицински значај намерних прекида трудноће,
8. Методи и средства контрацепције,
9. Стерилитет и превенција инфертилитета,
10. Болести које се преносе полним путем,
11. Полно преносиве болести у трудноћи и порођају,
12. Популациона политика,
13. Мере популационе политике.

Садржај едукативног семинара реализован је предавањима, радионицама и дискусијама, а спроведена су и одређена анкетна испитивања.

Од јуна 1998. године у Србији је организовано 12 едукативних семинара за 417 учесника.

Реализатори садржаја семинара, еминентни стручњаци из области медицине, демографије и популационе политике, припремили су и публикацију „Обнављање становништва и заштита репродуктивног здравља“ чији је издавач Институт за здравствену заштиту мајке и детета Србије – Републички центар за планирање породице.

Дводневним едукативним семинарима отпочела је популациона едукација и за област средњег образовања. На укупно десет семинара присуствовало је 695 професора релевантних предмета, стручних сарадника и руководиоца средњих школа. Приручник „Васпитање младих за хумане односе међу људима и планирање породице“ је резултат тог семинара и неопходан подсетник – ослонац у раду са младима.

Садржај едукативног семинара у области средњег образовања

1. Хуманизација односа међу половима и планирање породице,
2. Тенденција развоја становништва у свету,
3. Тенденција развоја становништва у СР Југославији,
4. Популациона политика и правна регулатива планирања породице,
5. Психолошки аспекти планирања породице,
6. Избор садржаја и приоритета на тему хуманизације односа и планирања породице – радионице,

7. Репродуктивно здравље и млади,
8. Здравље младих и планирање породице,
9. Здравље жена и деце у функцији планирања породице,
10. Млекопитатељица у школи - радионице,
11. Садржаји о хуманизацији односа међу људима и планирању породице у наставним програмима средњих школа,
12. Апликативни приказ остваривања програма у настави српског језика и књижевности – обрада песме „Хасанагиница“,
13. Апликативни приказ планирања и програмирања задатака школе на остваривању програма,
14. Апликативни приказ реализације програма у оквиру одељењске заједнице ученика „Беба бити ил' не бити“ – драмске радионице, и
15. Остваривање задатака школе на тему „Хуманизација односа и планирање породице кроз сарадњу са другим институцијама“.

За област друштвене бриге о деци и социјалне заштите популациона едукација организована је, за почетак, као једнодневни едукативни семинар за руководиоце и стручне сараднике предшколских установа и центара за социјални рад. За сваку област одржано је по девет семинара, и то за 239 учесника из предшколских установа, односно 259 из центара за социјални рад.

Садржај едукативног семинара у области друштвене бриге о деци и социјалне заштите

1. Основне карактеристике демографског стања Србије,
2. Ставови међународне заједнице о популационим питањима,
3. Популациона политика,
4. Породица у савременим условима,
5. Одговорно родитељство и планирање породице,
6. Планирање породице: филозофија и пракса, и
7. Место, улога и задаци предшколских установа, односно центара за социјални рад у остваривању Програма за планирање породице.

„Обнављање становништва и планирање породице“ је назив приручника припремљеног за ове установе.

Основно образовање је отпочело популациону едукацију организовањем једнодневног семинара за релевантне предметне наставнике, стручне сараднике и руководиоце школа. До почетка школске 2000/1. године организовано је десет семинара за 906 учесника.

Садржај едукативног семинара у области основног образовања

1. Основне карактеристике демографског стања Србије,
2. Популациона политика и ставови међународне заједнице о развоју становништва,
3. Улога родитеља и сарадња школе и породице у очувању здравља омладине и њиховој припреми за родитељство,
4. Заштита здравља и психофизички развој деце и омладине школских узраста као чинилац њихове будуће репродуктивне улоге у друштву,
5. Програмски садржаји у основном школама и могућности њихове педагошке интерпретације у светлу пронаталитетне политике,

6. Улога одељењског старешине у пронаталитетном васпитању ученика и изграђивању хуманих односа међу половима, и

7. Ваннаставни облици васпитно-образовног рада са ученицима и сарадња школе са друштвеном средином, с посебним акцентом на припреми младих за породицу и родитељство.

Скупштине општина у АП Војводина формирале су, на предлог Извршног већа, своје комисије за популациону политику, а Комисија за популациону политику Извршног већа и Покрајински секретаријат за здравство, рад и социјалну политику су, у сарадњи са Саветом за становништво, породицу и децу Владе Републике Србије и Министарством за бригу о породици, организовали за њих (укупно 250) шест целодневних едукативних семинара.

Садржај едукативног семинара за чланове комисија за популациону политику СО у АП Војводина

1. Развитак становништва Војводине,
2. Демографска слика општина чији су представници присутни,
3. Популациона политика и питања која се постављају,
4. Популациона политика државе и локалне самоуправе,
5. Медицинско-здравствени аспект практичног решавања депопулације,
6. Психолошки аспект практичног решавања депопулације,
7. Педагошки аспект практичног решавања депопулације,
8. Мисли глобално, делуј локално, и
9. Идејна слика рада општинских комисија за популациону политику чији су представници присутни.

Студија „Обнављање становништва Србије и популациона политика државе и локалне самоуправе“ је приручник припремљен за њих.

Преглед едукативних семинара и броја учесника по областима

Ред. бр.	Област	Број семинара	Број учесника
1.	Средње образовање	10	695
2.	Здравство	12	417
3.	Социјална заштита	9	259
4.	Друштвена брига о деци	9	239
5.	Основно образовање	10	906
6.	Комисије за популациону политику СО и АП Војводина	6	250
Укупно		56	2766

Од ове јесени наставиће се популациона едукација у основном образовању и за одговарајуће органе скупштине општина у централном делу Републике. Републички центар за планирање породице почеће нови циклус намењен поливалентним патронажним, педијатријским и гинеколошко-акушерским, медицинским сестрама примарне здравствене заштите Србије, а у припреми је и едукација служби за послове друштвене бриге о деци у општинским управама.

Др Ана Гавриловић